

HC7A, 05-01-2021, Erfrecht

Inleidende casuspositie

Casuspositie: een erflater overleed eind 2019. Hij had de Nederlandse nationaliteit en woonde op het moment van overlijden in Frankrijk. Hij was getrouwd en hij en zijn vrouw hadden één zoon. Deze zoon woont in Nederland. Hij was in 2006 geëmigreerd naar Zwitserland, en in 2010 kochten zij een huis in Zuid-Frankrijk, waar zij in 2012 definitief naartoe verhuisden. Hier speelt de vraag welk erfrecht eigenlijk van toepassing is. Ook kunnen er bijvoorbeeld erfgenamen in andere landen wonen.

De erflater had in 2007 een handgeschreven testament gemaakt. Vervolgens heeft hij in 2016 nogmaals een testament gemaakt, beperkt tot het vermogen in Nederland bij een notaris. Onder andere de volgende vragen kunnen in zo'n geval spelen:

- Welk recht is van toepassing voor de vraag wie erfgenaam is?
- Welk recht bepaalt de grote van de erfenis, en de legitieme portie?
- Welk recht van toepassing om nalatenschap te verwerpen.
- Welke rechter is bevoegd?

Bronnen van het internationaal erfrecht

Wat betreft de rechtsmacht wordt de Erfrechtverordening toegepast. Deze verordening wordt ook toegepast bij het bepalen van het toepasselijke recht, samen met het Haags Testamentvormingsverdrag 1961 en art. 10:145 t/m art. 10:152 BW.

Erfrechtverordening

Wat betreft de materiële toepassing van de erfrechtverordening geldt dat deze verordening ziet op erfopvolging (art. 1 Erfrechtverordening). Voor het formele toepassingsgebied geldt dat voor de rechtsmacht (ongeschreven) en het toepasselijke recht (art. 20 Erfrechtverordening) een universele toepassing. Art. 39 en 43 bepalen de erkenning en tenuitvoerlegging: een beslissing wordt alleen maar erkent of kan ten uitvoer worden gelegd in een andere lidstaat, indien de beslissing in een lidstaat is genomen. Voor beslissingen genomen door niet-lidstaten geldt art. 431 Rv. De verordening is van toepassing op 'de erfopvolging van personen die overlijden op of na 17 augustus 2015'.

Denemarken, het Verenigd Koninkrijk en Ierland passen de verordening niet toe, zij vallen dus onder de 'niet lidstaten'.

Het toepasselijke recht

Art. 23 lid 1 Erfrechtverordening: de verordening gaat uit van het eenheidsstelsel. Dit houdt in dat het toepasselijke recht van toepassing is op zowel onroerende als roerende zaken. Het maakt daarbij ook niet uit in welke staat de zaken zich bevinden.

Wat betreft het toepasselijke recht is er een rechtskeuzemogelijkheid. De keuze is wel beperkt. Je mag slechts kiezen voor een rechtsstelsel van een land waarvan je de nationaliteit bezit (art. 22). Als je de nationaliteit hebt op het moment van de rechtskeuze, levert dat een geldige keuze op. Ook als je deze nationaliteit hebt verloren ten tijde van overlijden. Andersom geldt dit ook: als je een nationaliteit nog niet bezit bij het testeren, maar wel bij overlijden, is dit ook een geldige rechtskeuze.

Indien iemand een dubbele nationaliteit heeft, dan mag deze persoon voor beide rechtsstelsels kiezen, ook als je weinig band meer hebt met dat land. Je moet in de vorm van een testament de keuze uitbrengen (art. 22 lid 2). Het moet duidelijk uit de bewoordingen blijken van testament welke rechtskeuze de erflater heeft gewild. Let er dus op dat de erflater ook wel de nationaliteit moest hebben!

Wat doen we met testamenten die op 17 augustus 2015 al bestonden? Art. 83 lid 2 van de Verordening bepaalt wanneer een rechtskeuze geldig is:

- De oude rechtskeuze voldoet aan de regels van de verordening, dus art. 22 is gevolgd.
- Oude rechtskeuzes die onder de nieuwe verordening niet geldig zijn, zijn in principe geldig indien deze voldoen aan de regels van IPR van het land van de gewone verblijfplaats van de erflater op het moment van de rechtskeuze.

Hier krijgen we geregeld mee te maken. Voor de verordening gold het Haags Erfrechtverdrag. Volgens dit verdrag kon je ook kiezen voor het rechtsstelsel van het land van de gewone verblijfplaats (art. 5 Haags Erfrechtverdrag).

- Oude rechtskeuzes die onder de nieuwe verordening niet geldig zijn, zijn in principe geldig indien deze voldoen aan de regels van IPR van het land van de nationaliteit van de erflater op het moment van de rechtskeuze.

Toepasselijke recht zonder rechtskeuze

Indien er geen rechtskeuze is gemaakt, bepaalt art. 21 lid 1 van de Erfrechtverordening dat het recht van de laatste gewone verblijfplaats van de erflater van toepassing is. Het gaat dan om het centrum van de overleden persoon. De feiten en omstandigheden zijn bepalend voor de ligging van de gewone verblijfplaats. In de considerans is nader aandacht besteed aan het begrip verblijfplaats. Alle feiten en omstandigheden mogen worden meegenomen in de afweging van het centrum van het maatschappelijk leven. Belangrijke criteria:

- Duur van het verblijf;
- Regelmatigheid verblijf
- Reden van verblijf in een bepaald land.

Indien het een lastige twijfelachtige situatie wordt, dan kan de nationaliteit en ligging van het voornaamste vermogen de doorslaggevende factor zijn.

Dus in principe geldt de laatste gewone verblijfplaats, maar in art. 21 lid 2 van de Verordening is een uitzondering te vinden. Dit is het geval indien er een 'kennelijk nauwere band' bestaat met een ander land. Dit artikel moet heel restrictief worden uitgelegd! Ook indien het moeilijk is om de gewone verblijfplaats vast te stellen, mag je niet naar lid 2 gaan om de nauwste band vast te stellen. Eerst moet je vaststellen aan de hand van lid 1 om te kijken waar de gewone verblijfplaats is. Indien je dit hebt vastgesteld mag je kijken of er een nauwere band is met een ander land.

Terug naar het voorbeeld aan het begin van het college: welk recht is van toepassing op de nalatenschap van de meneer? De erfrechtverordening is van toepassing. De meneer heeft geen rechtskeuze uitgebracht, dus art. 22 is niet van toepassing. Je kijkt dus naar art. 21 van de Verordening. De gewone verblijfplaats is Frankrijk. Dus in dit geval is het Franse recht van toepassing. Is er een kennelijk nauwere band met een ander land? Hier zijn geen aanwijzingen voor in de casus.

Formele geldigheid (art. 27)

De vorm van schriftelijke wilsbeschikkingen valt onder deze verordening. Echter is dit ook al in het Haagse Testamentsvormenverdrag geregeld. In art. 75 van de Verordening is bepaald dat de staten die lid zijn bij het Haagse Testamentsvormenverdrag, dat verdrag mogen blijven toepassen. Nederland is aangesloten bij dit verdrag. Dit betekent dat de geldigheid van een schriftelijke wilsbeschikking wordt bepaald aan de hand van dit verdrag.

Haags Testamentsvormenverdrag

De materiële toepassing van het verdrag ziet op de vorm van testamentaire beschikkingen, inclusief de herroeping daarvan (art. 1 en art. 2 Haags Testamentsvormenverdrag). Het verdrag is universeel formeel van toepassing (art. 6) en ziet op gevallen waarin de testateur is overleden na inwerkingtreding van het verdrag (voor Nederland 01-08-1982, art. 8).

Het doel is om elkaars testamentsvormen zoveel mogelijk te erkennen. De overledene kan zo'n testament immers niet meer aanpassen. De laatste wil zou zonder erkenning helemaal niet worden uitgevoerd.

Een testament is formeel geldig indien is voldaan aan de eisen van het recht van (art. 1 Haags Testamentvormenverdrag):

- de plaats waar de erflater beschikte;
- de nationaliteit van de erflater, op het moment van overlijden of beschikken;
- de woonplaats van de erflater, op het moment van overlijden of beschikken;
- gewone verblijfplaats van de erflater, op het moment van overlijden of beschikken;
- voor onroerende goederen, de plaats van ligging.

Herverwijzing

De erfrechtverordening verplicht in sommige gevallen om het buitenlandse IPR te onderzoeken. Dit is het geval indien je via de laatste gewone verblijfplaats van de erflater bent uitgekomen bij een niet-lidstaat. Als het buitenlandse IPR van een niet-lidstaat een terugverwijzing met zich meebrengt, volgen we deze terugverwijzing. We moeten het renvoi ook volgen indien er een verwijzing is waarbij een niet-lidstaat verwijst naar een andere niet-lidstaat, en die staat zijn eigen recht van toepassing acht (art. 34 Erfrechtverordening).

Stel dat het buitenlandse recht in strijd is met de openbare orde, dan passen we dat recht niet toe (art. 35 Erfrechtverordening). Je kan slechts in een concreet geval oordelen of iets in strijd is met de openbare orde. Je kan dus bijvoorbeeld niet zeggen: wij willen altijd onze eigen regels omtrent legitieme portie toepassen.

Rb. Noord-Holland, 19 december 2018

Meneer Breukhoven heeft samen met zijn vrouw vijf kinderen geadopteerd. In 2009 scheidt hij van zijn vrouw. In 2010 vindt er een kluisroof plaats, waarbij één van de kinderen verdacht wordt van deze diefstal. In 2012 verhuist hij naar Londen. Hij wordt in 2014 ziek, en overlijdt in 2017. Hoe dient zijn nalatenschap nu te worden afgewikkeld? Hij heeft meerdere kinderen onterft. Het Engelse recht kent geen legitieme portie, het is mogelijk om kinderen volledig te onterven. Hans wilde graag dat het Engelse recht van toepassing is. Hij heeft rechtskeuze voor Engeland uitgebracht. Hij heeft echter de Nederlandse nationaliteit, dus kon hij niet voor Engels recht kiezen. De laatste gewone verblijfplaats was wel in Engeland. Dus je kan alsnog Engels recht toepassen. Ook blijkt er geen kennelijk nauwere band met Nederland (art. 21 lid 2). Echter is Engeland een niet-lidstaat en is art. 34 van toepassing. We moeten dus het Engelse recht controleren. Het Engelse recht kent een splitsingsstelsel. Voor onroerende zaken wordt terugverwezen naar Nederlands recht. Wat betreft de roerende zaken moet er gekeken worden naar domicile (iets anders dan de gewone verblijfplaats). Ook het domicile verwijst naar Nederlands recht, dus ook voor de roerende zaken geldt het Nederlands recht.

HC7B, 08-01-2021, Commune rechtsmacht en erkenning en tenuitvoerlegging

Bron van erkenning en tenuitvoerlegging

Voor burgerlijke en handelszaken gelden de volgende bronnen:

- Brussel I-bis;
- Bijzondere EU-verordeningen;
- Art. 431 Rv (indien Brussel I-bis niet van toepassing is).

Voor echtscheiding en ouderlijke verantwoordelijkheid gelden de volgende bronnen:

- Brussel II-bis;
- Art. 10:57- 10:59 BW (echtscheiding);
- Art. 431 Rv (ouderlijke verantwoordelijkheid).

Voor overige zaken gelden de volgende bronnen:

- EU-verordening of verdrag;
- Bilateraal executieverdrag, waarbij twee landen onderling afspreken elkaars vonnissen op een bepaald rechtsgebied te erkennen;
- Gemeen IPR: boek 10 BW of art. 431 Rv.

Art. 431 Rv

In art. 431 Rv wordt bepaald dat tenuitvoerlegging van beslissingen van buitenlandse rechters, niet in Nederland ten uitvoer worden gelegd. Dit is de soevereiniteitsgedachte: slechts uitspraken van Nederlandse rechters kunnen hier ook ten uitvoer worden gelegd.

Brussel I-bis verordening

De Brussel I-bis verordening ziet op burgerlijke en handelszaken (art. 1 Brussel I-bis, materiële toepassingsgebied). Verder moet het gaan om rechtsvorderingen die zijn ingesteld of authentieke akten die zijn verleden op of na 10 januari 2015 (temporele toepassingsgebied, art. 66). Formeel ziet het verdrag op beslissingen en akten afkomstig uit lidstaten (art. 36 en 58).

In art. 36 Brussel I-bis wordt bepaald dat een beslissing in andere lidstaten moet worden erkend. Dus bijvoorbeeld een Poolse beslissing wordt in Nederland erkend, zonder enige vorm van proces. De beslissing heeft in andere landen hetzelfde gezag. Ook kan je zonder verklaring van uitvoerbaarheid een beslissing ten uitvoer leggen (art. 39). Je hebt wel een afschrift van de buitenlandse beslissing nodig, plus een certificaat. Je dient de Poolse rechtbank te vragen het formulier/certificaat in te vullen, waarmee je rechtstreeks naar de deurwaarder kan.

In art. 45 en 46 Brussel I-bis zijn een aantal weigeringsgronden te vinden. Deze gronden zijn de enige gronden. Denk aan:

- Erkenning van een buitenlandse beslissing is in strijd met de Nederlandse openbare orde.
- Een ontoereikende procesinleiding bij een verstekzaak. Het komt erop neer dat de dagvaarding goed betekend moet zijn en de verweerder zich daadwerkelijk kon verweren.
- Onverenigbaar met een eerdere beslissing.
- De bevoegdheidsregels voor verzekerings-, consumenten-, of arbeidszaken zijn geschonden en de verweerder is de verzekerde, consument of werknemer. In alle andere zaken mag de bevoegdheid van de buitenlandse rechter niet worden getoetst (art. 45 lid 3). Een bevoegdheidsverweer is
- De exclusieve bevoegdheidsregels zijn geschonden.

Brussel II-bis verordening

De Brussel II-bis verordening ziet op zaken omtrent echtscheiding en ouderlijke verantwoordelijkheid (art. 1, materiële toepassingsgebied). De rechtsvordering dient te zijn ingesteld, of de authentieke akte te zijn verleden op of na 1 maart 2005 (art. 64, temporele toepassingsgebied). Het verdrag ziet op rechtsvorderingen en authentieke akten die afkomstig zijn uit lidstaten (art. 21 & 46, formele toepassingsgebied).

Uit art. 21 Brussel II-bis volgt dat de beslissingen zonder proces automatisch worden erkent. Bij deze verordening geldt dat een beslissing uitvoerbaar is na het afgeven van een uitvoerbaarverklaring (art. 28 Brussel II-bis). Het is eventueel mogelijk om als wederpartij een rechtsmiddel in te stellen.

Indien er geen verdrag of verordening van toepassing is, kom je uit bij art. 431 Rv. Tenuitvoerlegging doen we niet aan. Maar wat geldt voor de erkenning?

HR. 26 september 2014, Gazprombank

Indien er geen verdrag of verordening van toepassing is, kom je uit bij art. 431 Rv. De tenuitvoerlegging van een beslissing uit een niet-lidstaat is niet mogelijk, maar wat geldt voor de erkenning van zo'n beslissing? Stel je start opnieuw een procedure bij de Nederlandse rechter ex art. 431 lid 2 Rv. De Hoge Raad zegt dat de Nederlandse rechter vrij is om de beslissing wel of niet te erkennen. Als een buitenlandse beslissing aan vier voorwaarden voldoet, dan in principe erkenning:

1. De bevoegdheid van de buitenlandse rechter moet berusten op een bevoegdheidsgrond die naar internationale maatstaven algemeen aanvaardbaar is. Het forum rei is een algemeen aanvaarde bevoegdheidsgrond. Verder hangt het af van het type zaak dat voor de rechter ligt. Er is dus niet een algemeen lijstje met gronden. Je zou wel kunnen kijken welke bevoegdheden uit een verordening volgen en daar inspiratie uit halen.

2. De buitenlandse procedure voldoet aan behoorlijke en met voldoende waarborgen omklede rechtspleging.
3. De erkenning is niet in strijd met de openbare orde.
4. De beslissing is niet in strijd met een eerdere beslissing die de Nederlandse rechter heeft genomen, of in Nederland wordt erkend.

Voorbeeld: cessieovereenkomst

Twee partijen uit verschillende landen sluiten een cessieovereenkomst. De vordering die partij A op partij X heeft (50.000 euro) wordt overgedragen aan B. Na de cessie kan B de vordering op X innen. Hier is de vraag hoe de overdracht dient plaats te vinden, dus een goederenrechtelijk aspect. Daarnaast speelt er ook een verbintenisrechtelijk aspect.

Een deel van de goederenrechtelijke vragen is geregeld in Rome I. Dit is een uitzondering, want Rome I regelt in principe verbintenisrechtelijke kwesties. Art. 14 lid 1 Rome I: het toepasselijke recht van de cessieovereenkomst wordt beheerst door Rome I. De vordering wordt ook door een bepaald rechtsstelsel beheerst. Hierover gaat art. 14 lid 2 Rome I. Het recht dat op de vordering zelf van toepassing is, bepaalt of je een vordering kan overdragen.

Goederenrechtelijke consequenties jegens de rest van de wereld. Dit wordt niet in art. 14 geregeld, maar in art. 10:135 BW. In art. 10:135 lid 2 BW wordt gezegd dat de goederenrechtelijke consequenties voor de rest van de wereld bepaalt wordt aan de hand van het recht dat op de cessieovereenkomst van toepassing is.

Voorbeeld: alimentatie

Art. 15 van de Alimentatieverordening verwijst naar het Haags Alimentatieprotocol voor de vraag welk recht van toepassing is. In de eerste plaats is het recht van de staat waar de onderhoudsgerechtigde haar gewone verblijfplaats heeft van toepassing (art. 3 lid 1 Haags Protocol Onderhoudsverplichtingen 2007). Stel dat de onderhoudsgerechtigde aan de hand van dit recht geen recht heeft op alimentatie, dan wordt de lex fori toegepast.

Stel nu dat de onderhoudsgerechtigde een procedure is gestart bij de rechter van de gewone verblijfplaats van de onderhoudsplichtige, dan wordt eerst de lex fori toegepast (art. 4 lid 3 Haags Protocol Onderhoudsverplichtingen). Stel dat de onderhoudsgerechtigde aan de hand van dat recht geen recht heeft op alimentatie, wordt vervolgens het recht van de gewone verblijfplaats van de onderhoudsgerechtigde toegepast.

Voorbeeldcasus

Een Nederlandse meneer en een Surinaamse mevrouw trouwen in juli 2010 in Nederland onder huwelijkse voorwaarden zonder rechtskeuze. Zij verhuizen in 2011 naar de VS. In 2012 krijgen zij een kind. In 2019 gaat de man naar Londen en de vrouw blijft met hun dochter achter in de VS. M dient een echtscheidingsverzoek in bij de Nederlandse rechter en vraagt tevens om vaststelling van de omgangsregeling.

Is de Nederlandse rechter bevoegd om te beslissen over het omgangsverzoek? Eerst dien je de vraag te kwalificeren. Het gaat om omgang, wat hoort bij de ouderlijke verantwoordelijkheid. Het gaat om een bevoegdheidsvraag, welke bron is dan van toepassing? Brussel II-bis!

Formeel: gewone verblijfplaats van het kind in een lidstaat? Nee! Want het kind woont in de VS. Ook het Haags Kinderbeschermingsverdrag gaat niet op, omdat de VS hier niet bij is aangesloten. Maar zie art. 12 Brussel II-bis. Indien de rechter bevoegd is ten aanzien van de echtscheiding, kan de rechter ook bevoegd zijn om te beslissen over de ouderlijke verantwoordelijkheid indien de ouders hiermee instemmen en de rechter vindt dat dit in het belang van het kind is. Dus:

- Nederlandse rechter moet kunnen beslissen over de echtscheiding;
- Ouders stemmen hiermee in;
- De Nederlandse rechter vindt dit in het belang van het kind.

Indien deze voorwaarden niet zijn vervuld, kom je uit bij art. 4 Rv. In art. 4 lid 3 Rv wordt bepaald dat indien de rechter bevoegd is tot echtscheiding, ook bevoegd is om te beslissen over nevenvoorzieningen.

Echter dient de rechter zich onbevoegd te verklaren indien art. 4 lid 3 sub b Rv van toepassing is. Kans groot dat de rechter zich op grond van dit artikel onbevoegd verklaart.

Wat betreft het toepasselijke recht bevat het Haags Kinderbeschermingsverdrag een regeling. Dit artikel bepaalt dat de Nederlandse rechter Nederlands recht zal toepassen.